

't inschrien

negentiende jaargang nr.3, juli 1987 kwartaaluitgave

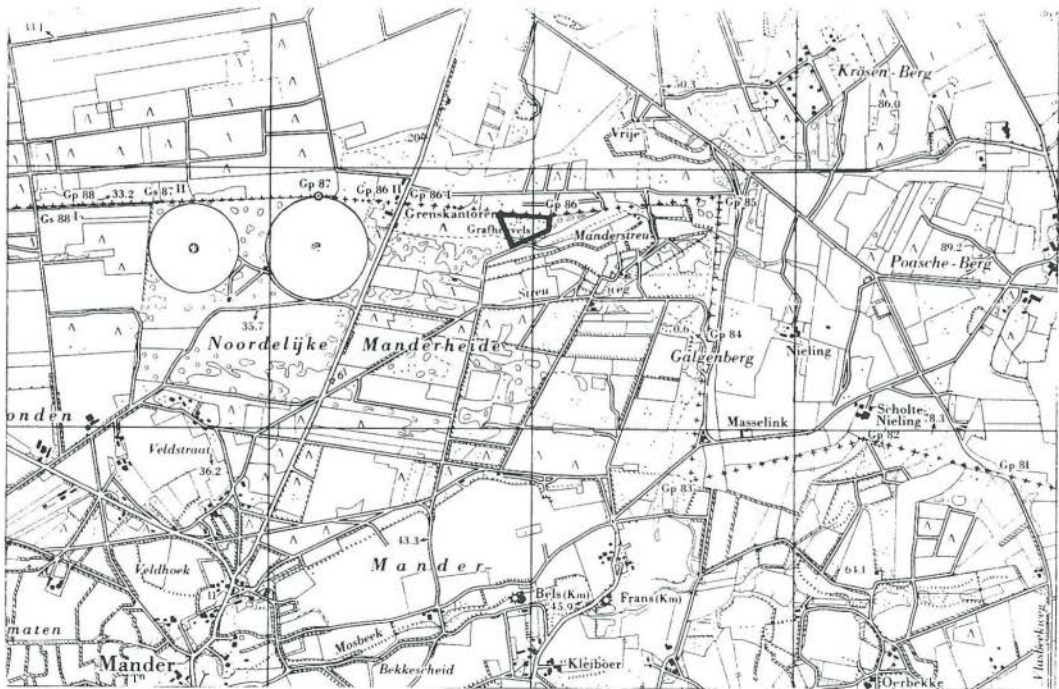
Archeologische monumenten in bezit van de Oudheidkamer 'Twente' beheerd door de Stichting Het Overijssels Landschap

De Oudheidkamer 'Twente' is in de loop van haar bestaan eigenaar geworden van een viertal natuurgebieden, die tevens een prehistorische of historische waarde hebben. Op 8 juni 1910 kocht de Vereniging in Volthe een terrein van ruim 3 ha met daarop de overblijfselen van de 'Hunenborg', naar men toen aannam een vluchtburcht uit de Karolingische tijd. Op 5 juni 1937 schonk de heer G.J. van Heek jr. haar een 18 ha groot heidegebied in Vasse, waarop een aantal grafheuvels en een urnenveld, het zgn. Vassergrafveld. Het Mandergrafveld, groot ca. 2 ha, kwam in het bezit van de Oudheidkamer door een schenking van de heer en mevrouw Stroink-Beltman, op 20 oktober van hetzelfde jaar.

Beide grafvelden maakten deel uit van de grote oppervlakten woeste grond welke na de markeverdelingen in de tweede helft van de vorige eeuw in particuliere handen kwamen.

Door toedoen van de gezamenlijke Usseler boeren mocht de Oudheidkamer zich vanaf 2 mei 1943 eigenaar noemen van een Vlierbosje met een weggetje, gelegen bovenop de Usseler-es. Volgens overlevering zou prins Maurits zich hier in de herfst van 1597 korte tijd hebben opgehouden.

Zowel de heer van Heek als de familie Stroink hadden aan hun schenking bepaalde voorwaarden verbonden, die zij in een schenkingsacte hadden laten vastleggen: "Deze grafvelden moeten in hun te-

Mandergrafveld.

genwoordige staat van heidegrond met grafheuvels als onaantastbaar natuurreservaat en monument blijven liggen. De grond moet derhalve niet in cultuur worden gebracht, noch enig gebouw, enige tent, bank of anderszins voor tijdelijk of permanent gebruik daarop worden gesticht, noch voetpad of autoweg over de percelen worden aangelegd, noch iets verricht of gedeeld, hetwelk de tegenwoordige aard van het geschonkene zou veranderen of schaden." De Oudheidkamer nam de grafvelden in eigendom aan maar was in feite noch financieel, noch vaktechnisch in staat om haar verplichtingen na te komen. De gevolgen hiervan werden echter pas merkbaar in de loop der jaren zestig, o.m. door de sterk toenemende milieuvervuiling en de ontwikkelingen in de recreatieve sfeer.

Het bestuur besloot het beheer en onderhoud van de natuurterreinen in deskundige handen over te dragen: op 1 januari 1968 gaf zij de Stichting 'Het Overijssels Landschap' alle vier bezittingen voor de tijd van 50 jaren in erfpacht.

Deze particuliere natuurbeschermingsorganisatie heeft zich vanaf haar oprichting in 1937 bezig gehouden met de aankoop van waardevolle natuurterreinen, landgoederen en landschapselementen in Overijssel, met het doel deze voor de samenleving te behouden. Bij aankoop en beheer liet men zich adviseren door de provinciaal natuurbeschermingsconsulent van Staatsbosbeheer.

De toenemende milieuproblematiek, verlaging van de grondwaterstand, intensivering van de recreatie, daarbij de snel stijgende loonkosten gepaard aan een slechte financiële situatie, brachten Het Overijssels Landschap in de loop van de zestiger jaren in grote moeilijkheden. Het beheer van de natuurterreinen, inmiddels met een totale oppervlakte van ruim 1000 ha, vereiste de inzet van een volledige, professionele kracht.

Die kwam er in 1967: Gedeputeerde Staten stelden een provinciaal natuurbeschermingsconsulent aan die tevens werd belast met het beheer van de bezittingen

van de Stichting. Provincie en Rijk- beide dus overtuigd van de noodzaak- stelden tevens een jaarlijkse beheersubsidie beschikbaar.

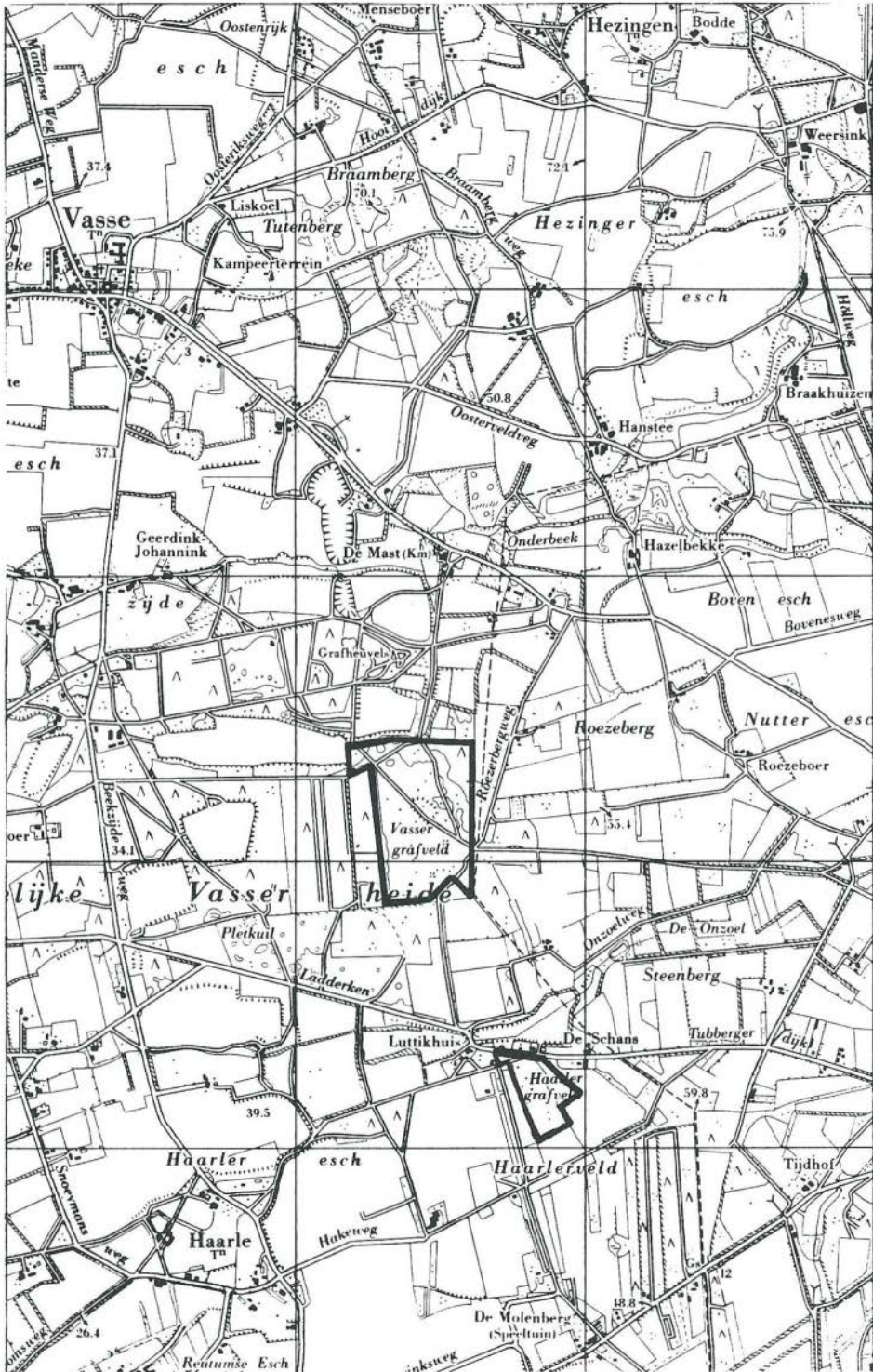
Voor alle terreinen werden nu beheerplannen, aangepast aan het beschikbare budget, opgesteld en uitgevoerd. In 1970/71 kreeg de consulent assistentie van vier deskundige reservaatbeheerders die het toezicht kregen op de uitvoering van de beheerplannen in de hun toegewezen gebieden. Tevens moesten zij het 'publiek' begeleiden en voorlichten en zonodig de recreatie in goede banen leiden.

In 1974 kwam de consulent als 'directeur-rentmeester' in dienst van Het Overijssels Landschap.

Bij het opstellen van de beheerplannen moest het O.L. rekening houden met de strekking van de schenkingsacte; hieromtrent werden de volgende afspraken met de Oudheidkamer gemaakt:

Er mag in deze gebieden niet worden gegraven, noch gebrand; beschadigingen van grafheuvels mogen slechts in overleg met de Oudheidkamer, en zonodig met de provinciaal archeoloog, worden hersteld. Verder heeft het O.L. te zorgen voor het houtvrij houden van de grafheuvels, opdat de inwendige structuur niet door wortelgroei wordt verstoord. Ter bescherming van de grafheuvels mag de heide niet door publiek worden betreden.

Het beheer van de heide, zoals dat in het algemeen door het O.L. wordt toegepast, is gebaseerd op het beheer zoals men dit kent uit vroeger tijd: begrazing door schapen, of verjonging door maaien, afplagen of afbranden. Het inzetten van schapen is in de hier beschreven gebieden organisatorisch een te moeilijke zaak; branden is niet toegestaan i.v.m. het mogelijke ontstaan van brandsporen, die bij latere onderzoeken verwarrend zouden kunnen werken. Men is dus aangewezen op maaien en plaggen, werk waarmee men zich in herfst en winter bezighoudt. De ervaring heeft geleerd dat het voor een goede regeneratie van de heide

Vasser- en Haarlergrafveld.

van belang is hiermee pas laat in de herfst te beginnen: bij gunstige weersomstandigheden zou nl. het zaad van de Bochtige Smele - de grote vergrasser van onze heidevelden - direct kunnen ontkiemen.

Het maaien gebeurt met behulp van een vierwielige schotelmaaier; op natte grond gebruikt men een veel lichtere, tweewielige motormaaier. Het maaisel en de strooisellaag worden afgevoerd; de heidestruik loopt in het voorjaar op de stam weer uit. Voorafgaande aan het plaggen wordt de heide eerst gemaaid, dan wordt de plag met een graszodensnijmachine (die hiervoor heel geschikt bleek te zijn), of in vochtig terrein met een speciale schop, tot even boven de mineraallaag verwijderd. Dit werk moet zorgvuldig gebeuren omdat juist in deze mineraallaag archeologisch waardevolle voorwerpen kunnen voorkomen. Bij het afvoeren van de plaggen wordt er voor gezorgd dat zoveel mogelijk heidezaad op de bodem terecht komt. Als er geen andere bestemming voor is, worden de plaggen op een geschikte plaats opgehoopt om te composteren. Deze methode geeft goede resultaten: het zaad kiemt snel, na twee jaar bloeit de jonge heidestruik voor het eerst, na drie of vier jaar is er een dicht heideoppervlak ontstaan. De groeimogelijkheden van Bochtige Smele verdwijnen in het tweede jaar doordat de omstandigheden voor dit oorspronkelijke bosgras te ongunstig worden (voedselarm, droog en warm).

Het plaggen heeft mede tot gevolg dat ook andere planten uit dezelfde biotoop een kans krijgen om tot ontwikkeling te komen; het leidt dus tot soorten-verrijking. Met de aanwezige fauna wordt rekening gehouden door geen grote, aaneengesloten oppervlakten te bewerken, maar strooksgewijs te maaien en te plaggen, zodat de dieren in de onmiddellijke omgeving een wijkplaats kunnen vinden.

Kon men tot de jaren zeventig volstaan met het houtvrij houden van heide en grafheuvels, sindsdien moest het beheer jaarlijks meer geïntensiveerd worden, o.m. als gevolg van de zure neerslag waardoor de heide steeds sneller vergrast met Bunt-

gras en vooral met Bochtige Smele. De verzuring geeft sneller een dikke strooisellaag waardoor het ontstaan van 'vreemde' plantengemeenschappen wordt bevordert.

Hierbij komt dat de larve van het Heidehaantje, dat bij tijd en wijle grote schade aan de heidevelden aanbrengt, graag in deze dikke strooisellaag overwintert. Normaal gesproken kan dit kevertje door het afbranden van de heide doelmatig worden bestreden, op de grafvelden doet men dit door de heide af te plaggen, waarbij tevens de strooisellaag wordt verwijderd.

Waar nodig wordt bosbeheer toegepast, d.w.z. het uitdunnen van bossen, het kappen, eventueel rooien van ongewenste opslag, het aanplanten van bos als bescherming van natuurgebieden tegen ongunstige invloeden van buitenaf, onderhoud van wallen en singels.

De door het O.L. uit te voeren beheermaatregelen zijn begrijpelijkerwijs zeer arbeidsintensief en dus kostbaar. Daarom wordt er, waar en wanneer dit mogelijk is, gebruik gemaakt van 'Vrijwillig Natuurbeheer' (alleen al in Overijssel stellen 2000 mensen zich 2 a 3 dagen per jaar beschikbaar), van de 'Werkgelegenheidsverruimende Maatregel' en van de 'Wet op de Sociale Werkvoorziening'. De via deze wegen verkregen arbeidskrachten maken zich nuttig bij het rooien van opslag op de heide, het vrijstellen (houtvrij houden) van Jeneverbesstruwelen, het afzetten (kappen) van houtwallen, uitdunnen van bossen, het afvoeren van plaggen en maaisel.

Hierna volgt een bespreking der terreinen.

De HUNENBORG is een terrein, groot 3.63.70 ha, (kad. bekend Gem. Weerselo Sectie S No. 19) gelegen in Volthe aan het kanaal Almelo-Nordhorn, ca. 4 km ten zuidoosten van Ootmarsum. Hier zijn de restanten aanwezig van een voormalig verdedigingswerk, bestaande uit een hoofdburcht met woontoren, gebouwd op een hoog gelegen stuk grond in het moe-

Plaggen in handkracht.

ras, de zgn. Hoge Hunenburg. De binnenste ruimte was ovaal van vorm (ca. 95 x 135 m) en omgeven door een wal die aan de buitenzijde beschermd werd door een houten pallissade; daaromheen lag een 20 m brede gracht. Aan de noordzijde was de hoofdburcht verbonden met de voorburcht, de Lage Hunenburg, een laag gelegen, drassig stuk grond omgeven door een wal en een 10 m brede gracht.

Verschillende onderzoekers hebben in de loop der tijd hun theorieën over ontstaan en functie van deze burcht gepubliceerd; een tiental jaren geleden kwam men tot de conclusie dat dit kasteel in de 12e eeuw moet zijn gebouwd, waarschijnlijk in opdracht van de toenmalige bisschop van Utrecht als landsheer van het Oversticht, ter verdediging van zijn grondgebied. Tevens werd vastgesteld dat de Hunenburg aan een voormalige zijtak van de Dinkel, mogelijk aan de Dinkel zelf heeft gelegen en dus vanaf het water toegankelijk moet

zijn geweest. Via een oeverwal van een beek en een hoog gelegen dekzandrug was de burcht vanuit (Oud-) Ootmarsum over land te bereiken.

Deze ontdekking leidde tot herziening van de mening dat de Hunenburg een vluchtburcht zou zijn geweest. De functie van de Hoge Hunenburg was duidelijk een militaire, die van de Lage Hunenburg is nog onduidelijk. Het kan zijn dat daarin vee en paarden, mogelijk ook mensen een tijdelijke bescherming konden vinden, niet alleen tegen oorlogsgeweld, maar ook tegen wateroverlast.

Nadat in 1196 Ootmarsum bij oorlogshandelingen was afgebrand werd het als versterkte stad herbouwd; dat maakte de burcht in Volthe als verdedigingswerk overbodig. Men neemt dan ook aan dat ze haar functie al voor het einde van de 12e eeuw verloor.

Van deze burcht is eigenlijk niets bekend, zelfs niet hare ware naam; historische gegevens onder de naam Hunenburg heeft

De plag-schop.

men tot nu toe nooit kunnen terugvoeren op de Hunenburg in Volthe.

De wal en de gracht om de Hoge Hunenburg zijn nog aanwezig, evenals een gedeelte van de gracht om de Lage Hunenburg. Deze zijn in de loop der eeuwen verland en met Elzen en Wilgen dichtgegroeid. Dit broekbos is door het O.L. met behulp van vrijwilligers in 1981/1982 verwijderd, zodat de gracht nu weer zichtbaar is. Er zijn plannen om binnenkort ook de strooisellaag van de bodem te verwijderen, waarna de gracht weer permanent waterhoudend zal zijn.

Op een oude luchtfoto is te zien dat de binnenplaats vroeger was begroeid met heide: nu staat er een ca. 60 jaar oude opslag van Eiken en Berken, met een ondergroei van o.a. Adelaarsvarens en Bramen. Voor vogels is het een waar lustoord: 96 verschillende soorten zijn er waargeno-

men waarvan 66 er ook broeden, w.o. Kleine- en Grote Bonte Specht, Wielewaal, Holenduif, Bosuil, Goudvink, Waterral, Waterhoen, Wilde Eend, Wintertaling en Zomertaling. In de omgeving zag men IJsvogel en Sperwer en veel zaadeters zoals Keep, Sijs, Mees en Groenling.

Aan zoogdieren komen voor Bunzing, Boom- en Steenmarter, Wezel en Hermelijn, Eekhoorn, Egel en Ree. In het voorjaar treft men er veel Bruine Kikkers aan.

Het VASSERGRAFVELD, 18.28.00 ha groot (kad. bekend Gem. Tubbergen Sectie E No. 1203, 1207, 2014 en 2028*) ligt aan de voet van de Roezeberg, zuidelijk van de Roezebeek. Het bestaat uit een droog gebied begroeid met Struikheide met daarin een vochtig Dopheideveld. Aan de west- en zuidzijde wordt dit terrein begrensd door een strook hoog opgegroeide Eiken en Berken met hier en daar

'Plaggen' met de graszoden snijmachine.

Vergraste heide met op voorgrond struikheide, 1 jaar na plaggen.

wat Grove Dennen, natuurlijke opslag tegen een bestaand naaldbos. De noordzijde bestaat uit een Elzen-Wilgenbroekbos, waardoor de Roezebeek stroomt. Aan de oostkant bevindt zich een brongebied, dat via een drassige slenk - waarin veenvorming plaats vindt - afwatert op de Roezebeek. Dit gebied is eveneens begroeid met Elzen en Wilgen; zuidelijk hiervan ligt een Grove Dennenaanplant. In het brongebied komen vennetjes voor die vroeger als schapenwasplaats werden gebruikt.

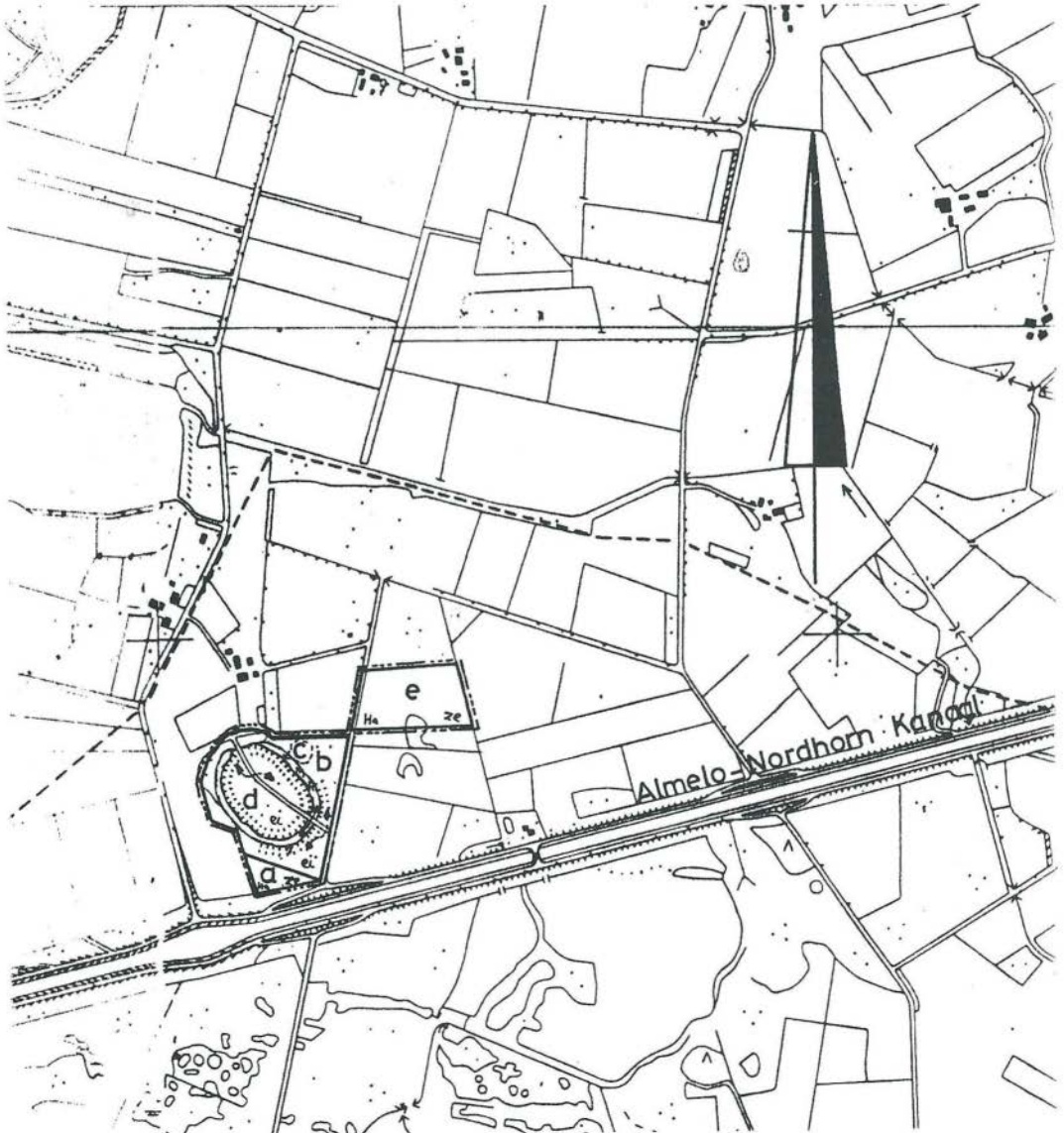
Enkele grafheuvels en urnengraven (resp. uit de brons- en ijzertijd) vindt men in het zuidelijk deel van de droge heide.

Het beheer bestaat voornamelijk uit heidebeheer, znodig vindt er in de broekbossen houtkap plaats en wordt de dennenaanplant uitgedund ter bevordering van een loofhout-zaailingenvegetatie. Het Eiken-Berkenbos laat men 'natuurlijk' groeien, er vindt geen beheer plaats.

Sinds de zestiger jaren is de heide ook

hier sterk vergrast; vanaf 1980 wordt jaarlijks een halve hectare geplagd, op de droge heide met de graszodensnijmachine, in het brongebied met de hand. Het resultaat is gunstig: er is een jonge, dichte Struikheide-vegetatie ontstaan. In het brongebied vindt men nu op de verschaalde bodem een zgn. pioniersvegetatie: Witte- en Bruine Snavelbies, Veenpluis, Veenbes, Zonnedauw, verschillende Veenmossen en Duivelsnaaigaren. Klokgesgentiaan en Beenbreek kwamen hier al voor maar konden zich nu gemakkelijker vermeerderen. De hier en daar voorkomende Jeneverbesstruiken worden regelmatig vrijgesteld om ze licht en lucht te geven. Door opslag van Grove Den, Berk en Eik te verwijderen heeft men getracht de op enkele plaatsen groeiende Gagel te redden, helaas zonder succes. Ook de Gagelstruiken die in 1972 nog in de Slenk voorkwamen, zijn door de verregaande verbossing geheel verdwenen.

STICHTING HET OVERIJSSSELS LANDSCHAP
OBJEKT „DE HUNENBORG“
OVERZICHTSKAART 1985
SCHAAL 1:10000

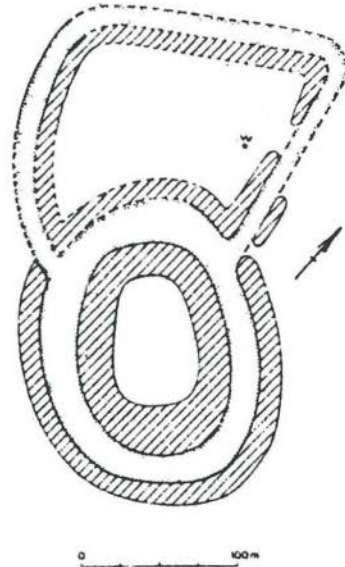
Hunenborg gracht aan de N.O. zijde.

Een probleem vormt hier de regelmatige bemesting van een perceel landbouwgrond, dat aan de oostzijde grenst aan het brongebied. Om de 'verrijkende' invloed hiervan op het natuurgebied tegen te gaan, wordt langs dit perceel een sloot gegraven regelrecht naar de Roezebeek, waardoor er geen afgespoelde mest meer in de Slenk terecht komt. (Dit project is in samenwerking met de gem. Denekamp nu voor een deel gerealiseerd.)

Bij een vogelinventarisatie in 1973 heeft de beheerder hier broedparen waargenomen van Torenvalk, Buizerd, Ransuil, Nachtzwaluw, Boomleeuwerik en Paapje. Nachtzwaluw en Paapje zijn inmiddels verdwenen.

Dit gebied wordt door zeer veel wandelaars/natuurlijkheidsbezoekers bezocht. Hinderlijk is soms de rustversturende aanwezigheid van crossmotorrijders. Het O.L. probeert dit tegen te gaan door de toegangswegen af te sluiten. Men streeft ernaar het Vassergrafveld tot wandelgebied te verklaren.

*Om het terrein af te ronden werd op 1

Plattegrond van de Hunenborg uit 1914. Uit K.N.A.G. Geografisch Tijdschrift XII (1978) No 5.

oktober 1937 het perceel E 2028, groot 45 are toegevoegd.

Het MANDERGRAFVELD is een perceel heide, groot 2.16.00 ha (Kad. bekend Gem. Tubbergen Sectie C No. 2145), gelegen noordelijk van het Mander Streu langs de Rijksgrens. Hierop liggen drie grafheuvels en een urnengrafveld bestaande uit meerdere heel lage, ronde heuveltjes. Zeker een der grafheuvels stamt uit de jonge steentijd, het urnengrafveld is uit de ijzertijd.

Typisch is, dat er in dit droge, met Struikheide begroeide gebied, ook Dopheide voorkomt. Dit is gevolg van het feit, dat plaatselijk op 80 cm diepte een leemlaag voorkomt; daardoor houdt de bodem zoveel water vast dat de Dopheide, een plant die men normaal in de natte- en overgangsgebieden aantreft, hier toch tot ontwikkeling kan komen.

Ook het Mandergrafveld vraagt om heidebeheer: heide en grafheuvels worden regelmatig vrijgesteld, de vergrassing bestrijdt men met 'plaggen'. Als gevolg daarvan treft men er nu o.a. weer Duivelsnaagaren (Warkruid) aan.

Op een enkele aren groot terrein groeit welig de Vossebes en echt opvallend is het veelvuldig voorkomen van verschillende soorten korstmossen.

De vogelpopulatie bestaat o.a. uit Zwarte Roodstaart, Zwartkop, Kneu, Bosuil, Ransuil, Buizerd, Havik, Grote Gele Kwikstaart en Spotvogel.

Hoewel zeven verschillende wandelroutes langs het grafveld voeren, heeft het terrein van de bezoekers betrekkelijk weinig te lijd.

Het VLIERBOSJE OP DE USSELERES is een terreintje, groot 00.20.10 ha (Kad. bekend Gem. Lonneker U N° 6). In de herfst van het jaar 1597 veroverde prins Maurits met zijn leger in korte tijd achtereenvolgens Enschede, Ootmarsum en Oldenzaal op de Spanjaarden, waarna een korte periode van betrekkelijke rust aanbrak in het door de Tachtigjarige Oorlog zo geteisterde Twente.

Het is niet ondenkbaar dat Maurits, die over Gronau naar Enschede trok, de stad vanaf de Usseleses heeft laten verkennen. Evenzeer is mogelijk dat een op deze plek opgericht landkruis door soldaten van Maurits werd vernield, zoals A.L. Stroink veronderstelt.

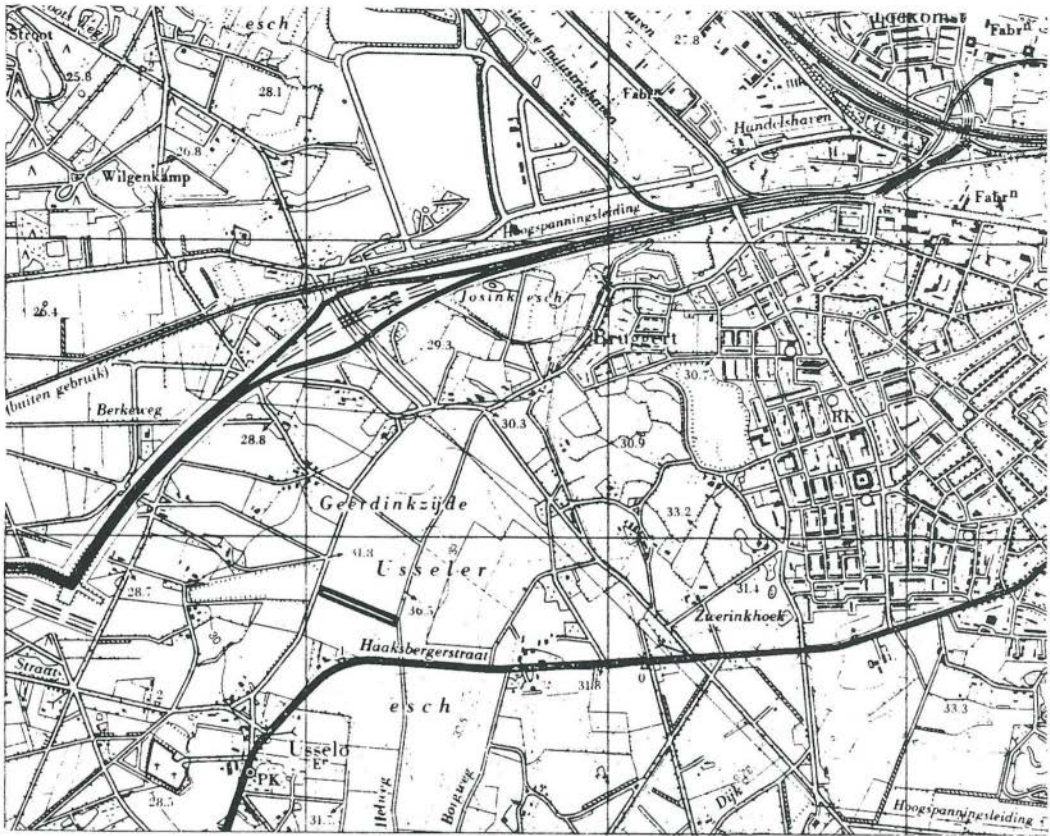
Vrijwel zeker is, dat het Vlierbosje zelf het restant is van een 'baaken', een bomengroep meestal gelegen bovenop de grootste es in de omgeving: een heilige plaats uit vóór-Christelijke tijden waar de bewoners van de nederzetting bij elkaar kwamen en er o.m. hun 'baakenvuren' brandden. Zo'n plek was (en bleef?) niemandsland; later werden juist hier landkruisen of staties opgericht. Waar de uiterlijke kenmerken zijn verdwenen, duidt nu de soms overgeleverde veldnaam nog op de vroegere aanwezigheid van zo'n baaken. (Volgens de heer H. Engbers uit Lonneker ligt inderdaad vlakbij het Vlierbosje een perceel grond dat 'het baakenstuk' wordt genoemd.)

De taak van het O.L. bestaat hier uit het in orde houden van de afrastering.

Het HAARLERGRAFVELD schonk de heer G.J. van Heek op 5 juni 1937 aan de Stichting Het Overijssels Landschap, op dezelfde dag en onder dezelfde voorwaarden als waarop het Vassergrafveld aan de Oudheidkamer Twente overging. Dit fraaie natuurgebied (Kad. bekend Gem. Tubbergen Q 284, 285, 287) heeft een oppervlakte van 4.62.10 ha.

Hoewel dit grafveld dus eigenlijk in dit artikel niet thuis hoort, is het als archeologisch monument én als natuurgebied belangrijk genoeg om hier toch te worden vermeld. Mr. G.J. ter Kuile schreef aan het begin van deze eeuw het volgende:

"..... Dit heideveld is 8 ha groot en vormt een langwerpige vierkant, in het Noorden begrensd door de zandweg Tubbergen-Ootmarsum, in het Oosten door dennenbosch op rood-leemachtige bodem, terwijl mulle zandwegen de Zuid-west kant vormen. Tot dusverre was het veld vrijwel geheel maagdelijke bodem, geen bosch had er ooit zijn vernielende wortelen gespreid,

Wegje met Vlierbosje op de Usseler es.

In dat golvende terrein trekken een acht a negental hoge heuvels reeds van zeer verre de aandacht..... terwijl de opmerkelijke beschouwer om die grootere bergen zeer talloze kleine verhevenheden verspreidt ziet liggen.

De Schanse nu, sinds overoude tijden de volksnaam van dit buitengewoon schilderachtig oord, werd toen ik er voor het eerst kwam (ca. 1905) in dagloon omgezet door een tweetal boeren voor dennencultuur; de grond werd in lange vorens van twee spit diep regelmatig omgewerkt en telkens werden bij dat werk urnen en bijgaven door hen tevoorschijn gebracht..... en achteloos stukgeslagen.....¹⁾

In overleg met deze boeren kon Ter Kuile 64 grote en 38 kleine urnen redden; hij schonk ze later aan de Oudheidkamer. Dank zij hem is ruim de helft van dit arche-

ologisch zo belangrijke gebied, als monument voor het nageslacht behouden gebleven. Het was trouwens niet de eerste keer dat er onzorgvuldig met het grafveld omgesprongen werd want, zegt Ter Kuile verder: "Bij mijn langdurig daar vertoeven bleek mij dat de toppen van alle grootere en ook van enkele kleinere meer in het oog vallende heuveltjes geschonden en uitgegraven waren".

Gelukkig echter bleken juist de bijna onzichtbare oneffenheden talrijke brandresten, urnen en bijgaven te bevatten. Bij onderzoek kwam vast te staan dat het hier om een begraafplaats gaat die vanaf ca. 2000 jaar tot ca. 500 jaar voor Chr. in gebruik is geweest.

Het Haarlergrafveld is een glooiend terrein begroeid met Struikheide en bos, voornamelijk Grove Den met Eiken en Berken.

Het beheer bestaat o.a. uit heidebeheer. De heide was sterk vergrast met Bochtige Smele; het gebied is inmiddels voor een groot deel met goed resultaat afgeplagd. Aan de westzijde van het grafveld is een dichte singel van Eiken en Berken aangeplant om de nadelige invloed van de zware bemesting op de belendende maïspcelen tegen te gaan.

Recreatie is hier niet mogelijk: het is een afgesloten terrein zonder wandelpaden. Er groeit o.a. de zeldzame Cypreswolfsklauw, het IJslands Mos en Rendiermos. Bosuil en Patrijs broeden in dit gebied. Binnenkort zal door kavelruil een perceel bos, gelegen in Mander (Kad. bekend Gem. Tubbergen Sectie C No. 1428) in bezit komen van het O.L. Op dit perceel, het zgn. Manderholt, liggen meerdere grafheuvels waarvan er een in 1960 werd onderzocht. Het O.L. zal bomen en struiken op en direct rondom de grafheuvels verwijderen en het terrein daarna op de eerder beschreven wijze gaan beheren. Wel is men van plan om dit gebied ook een educatieve functie te geven, bv. door het te betrekken in de rondleidingen, door het plaatsen van een bord met informatie over ligging en omdertom van de grafheuvels, mogelijk met een verwijzing naar de in de Oudheidkamer 'Twente' tentoongestelde archeologische vondsten.

M. Paskamp-van Santen.

In het kwartaalblad 'Overijssels Landschap' (gratis voor donateurs) wordt regelmatig het verloop van het beheer in de reservaten gepubliceerd. Het blad is verder gevuld met artikelen op het gebied van flora, fauna en milieuproblematiek in Overijssel. De Stichting Het Overijssels Landschap is uw steun meer dan waard!

Poppenallee 39
7722 KW Dalfsen
tel. 05290-731

Informatie verkreeg ik van:

de heer Joh. ten Hoopen, reservaatopzichter bij Het Overijssels Landschap in Twente;
de heer Martien Knigge, medewerker afd. Beheerplanning bij deze Stichting;
de heer A.L. Hulshoff, secretaris Oudheidkamer 'Twente'.

Literatuur:

- Diverse jaargangen 'Overijssels Landschap', kwartaalblad van de Stichting
- Verslagen en Mededelingen van de Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis:
 - 76e stuk 1961 - De ligging en verspreiding van de urnengrafvelden in Twente, door C.C.W.J. Hijzeler.
 - Idem, 81e stuk 1966 - Mander en omgeving, gemeente Tubbergen, door C.C.W.J. Hijzeler.
 - 't Inschrien 1975 No 4: Datering en identificatie van twee Twentse vluchtburchten, door A.D. Verlinde.
 - K.N.A.G. Geografisch Tijdschrift XII (1978) No 5: De Hunenborg bij Ootmarsum, een vroegere bisschoppelijke burcht aan de voormalige Dinkelloop, door A.D. Verlinde en R.A. Zuidam, m.m.v. T. Bruins.

Foto's:

Joh. ten Hoopen.

Gemeente-grenzen:

Grensstenen - Markestenen "Loakstenen en Markepalen"

Dick Taat heeft de grenzen van Enschede met ca. 100 grensstenen opnieuw in kaart gebracht. Hij zoekt contact met plaatselijke deskundigen om te komen tot een volledige inventarisatie voor heel Twente (of het Euregio-gebied). Zowel de markeringen in het Veld, als gegevens in beeld of kaart van het bestand aan 'monumentwaardige' stenen zijn daarbij van belang. Meldingen worden gaarne ingewacht. Telefoon: 053-356083.

Terug van weggeweest

Enige weken geleden liep de penningmeester van de Vereniging Oudheidkamer Twente, de heer B.G. Cromhoff de bestuurskamer van onze vereniging binnen met een doosje onder zijn arm. Hij toonde met enige trots een vuurstenen bijl en een vuurstenen strijdhamer, die hij ten geschenke had ontvangen van mevrouw C. Bosman-Keyser te Haarlem.

De bijl uit de jonge steentijd is een zogenaamde flint-ovaalbijl lang 11,5 cm, breed 3,5 en 6,2 cm bij het snijvlak. De andere is een zwaar beschadigde strijdhamer uit de jonge steentijd, waarvan de nek goeddeels is afgesprongen. De spits is bij gebruik zodanig beschadigd, dat in plaats van een tweezijdig snijvlak een spits toelopende punt werd gevormd (zie afbeelding). Zo zijn in plaats van tweezijdige vierzijdige vlakken ontstaan. In het midden van de hamer is een cilindervormig steelgat van 2 cm diameter, waarbinnen zich draairingen bevinden. De lengte bedraagt 14,3 cm. De breedte bij de steelgatverstevingen is 4,7 cm. Nu terug

naar de titel van dit bericht.

Mevrouw Bosman woonde in huis bij de onlangs overleden heer H.J. Kapteyn, de schoonzoon van de medeoprichter van onze Oudheidkamer 'Twente', J.J. van Deinse. Aangezien vage letters en cijfers in witte verf op de objecten zijn waar te nemen, kon op de hamer het woord Enschede worden ontcijferd. De andere tekens bleven onverklaarbaar, totdat drs. A.D. Verlinde op het idee kwam de oudste inventarislijst van de collecties van de Oudheidkamer van ca. 1906 te raadplegen. Onder de inhoudsopgave 'Afdeling A: Voorwerpen van voor Germaanschen en Germaanschen Oorsprong, onder afdeling b: Voorwerpen van gebakken aarde, voorwerpen van vuursteen en van metaal' lasen we de volgende nummers: Ab 1002 vuurstenen bijl lang 11,5 cm, breed 3,5 en 6,2 cm gevonden te Buurse, en Ab 1004 Hamer van, doorboord, lang 14,5 cm, grootste breedte 4,8 cm, gevonden in den tuin van W.J. Blijdenstein te Enschede¹⁾. Vergeleken met de letters en cijfers op de

L: Hamerbijl, Enschede; R: Flint-ovaalbijl, Buurse. Foto E. Bult, Raalte.

Gorters 'Boerin aan het spinnewiel' was wel degelijk een Twentse.

Voorzijde hamerbijl vindplaats Enschede. Foto E. Bult, Raalte.

bijl en de hamer kloppen de gegevens exact, met andere woorden na ruim 81 jaren waren de objecten:

TERUG VAN WEGGEWEEST

A.L. Hulshoff

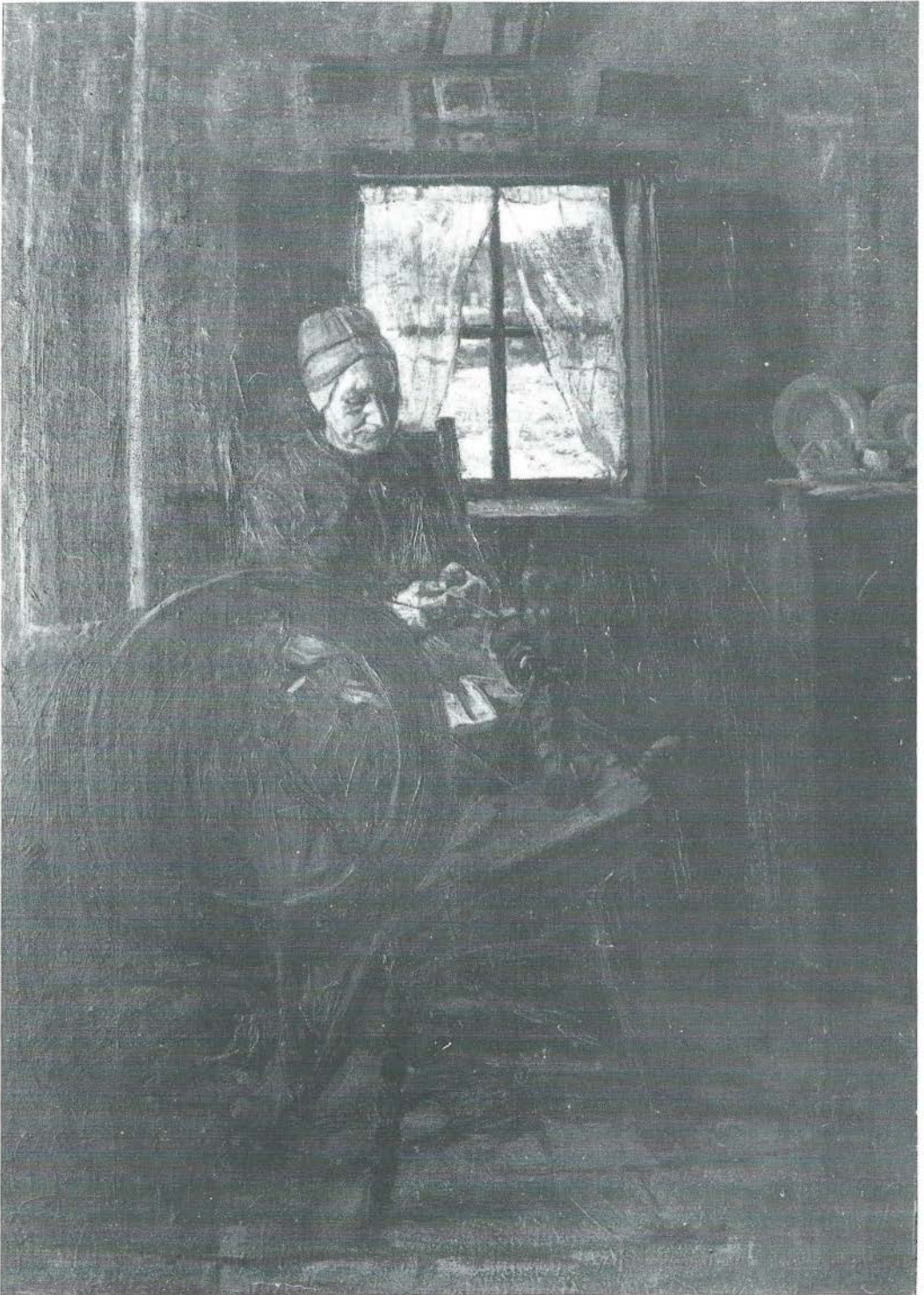
- 1) Na informatie bij de heer H. Blenken Blijdenstein, zoon van W.J. Blijdenstein, bleek dat de tuin en het huis van de Blijdensteins waren gelegen naast het kruispunt de Heurne-Espoortstraat, waar thans de kantoorboekhandel van Platvoet is gevestigd. Eertijds was het huis dus gelegen buiten de Espoort aan het begin van de Oldenzaalse en de Gronause weg.

Het is alweer drie jaar geleden dat in het Rijksmuseum Twenthe de tentoonstelling 'De andere Gorter, Nauwelijks bekende studies van een landschapschilder' te zien was (17 sept. t/m 13 nov. 1983). Eén van de schilderijen, die toen werden geëxposeerd, was 'Boerin aan het spinnewiel' (doek, 95,4/95,5 x 67,1/67,3 cm, wel gesigneerd maar niet gedateerd, afb. 1 cat. nr. 3).

Onlangs trof ik de familie Krooshoop uit Delden in het museum. Zij verzekerde mij, dat de voorgestelde Johanna Sanders is, die getrouwd was met Gerrit Krooshoop (de overgrootvader van de informant) en die woonde op de Braak in Azelo. De vrouw had een plek aan haar wang en is - mèt dit schoonheidsfoutje - door de schilder weergegeven. Gorter zou het huis verschildde keren hebben bezocht en haar ter plaatse hebben geschilderd.

Door de indentificatie vervalt de in de catalogus gedane suggestie (blz. 29), dat het hier om een Drents boerderijinterieur zou kunnen gaan.

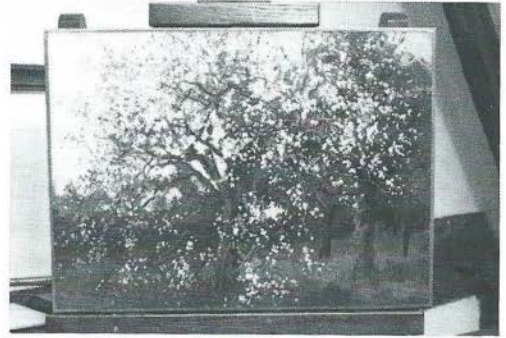
Plaats van de voorstelling en datering van het schilderij, zoals opgegeven door de familie Krooshoop (Azelo, tussen ca. 1890 en 1900) laten zich heel goed rijmen met litteraire gegevens en stilistische aanwijzingen. 'Ik woonde in het gehucht Azelo, te midden van bosschen, die doorsneden werden door beken en waterpartijen' deelde de schilder in 1931 in een interview mede¹. Het is dan ook zeer waarschijnlijk dat het thematisch en stilistisch verwante 'Twentsch binnenhuisje' of 'Zitende boer bij het haardvuur in het woongedeelte van een Twentse boerderij' (doek, 75,4 x 100,4/100,6 cm., niet gesigneerd en gedateerd, afb. 2, cat. nr. 2) daar eveneens is geconcipeerd. Volgens overlevering betreft het hier het erve

Möllink-Wönner in de buurt van de Noordmolen.

Beide schilderijen behoren tot het vroege werk van de schilder, niet alleen op grond van het genre (het oeuvre uit deze periode biedt een grotere thematische verscheidenheid dan dat uit andere perioden), maar ook door de drager en de verfbehandeling: schilderijen uit die tijd zijn nogal eens geschilderd op grof linnen, waarvan de structuur door de verf heen zichtbaar is. Dit is bij beide schilderstukken het geval.

Verder wees John Polder van de gelijknamige galerie in Borne mij op het bestaan van een niet gesigeneerde en niet gedateerde 'Bloeiende boom' (doek, 45,4 x 61,9 cm., afb. 3, vgl. cat. nrs. 17,76 en 78). Achter op het spieraam van dit schilderij komt een oud etiket voor met het opschrift: 'Lente op Friso'. Friso is het nog bestaande geboortehuis en ouderlijk huis van de schilder (Bornsestraat 293 Almelo,

nu Aula Vredenhof). Terminus ante quem voor de bezoeken van Arnold Marc Gorter aan dit huis is waarschijnlijk het overlijden van zijn vader Barend in 1913.

Z.G.M. Kolks

1 Verbeek, C.: Onze Schilders. Bij Arnold Marc Gorter in: Eigen Haard. Wekelijksch Tijdschrift voor het gezin, jaargang 57 nr. 32, augustus 1931, blz. 723.

Industriële archeologie in Twente

Bij het woord archeologie denkt men onwillekeurig aan spitten in de grond, op zoek naar wat de aarde bewaarde, aan overblijfsels en sporen van vroegere beschavingen.

Industriële archeologie is de nieuwe wetenschap van bedrijf en techniek uit het recente verleden, het tijdperk van de "industriële revolutie". De tijd waarin het oude handwerk verdrongen werd door industriële productie. Industrie centra ontstonden aan de Zaan, aan de Rijnmond, in de grote steden en in Twente.

In Twente en de Achterhoek ontstond een levendige textielindustrie, aansluitend bij het vakmanschap van de vele thuiswevers.

Zij die deze wetenschap bedrijven willen niet alleen de gegevens verzamelen van het ontstaan en de ontwikkeling van de industrie, in talrijke facetten, hun doel reikt verder. Zo rijst de vraag: "Is het nodig, dat alles wat ons herinnert aan het industriële tijdperk onder slopershanden verdwijnt?" Het is zinvol om zoveel te bewaren van het industriële erfgoed dat er nog is aan gebouwen, machines, werktuigen en producten, dat het beeld van de geïndustrialiseerde samenleving behouden blijft.

In het begin van de zeventiger jaren werd op het terrein van de THT in de "boerderij" een tentoonstelling gehouden met het onderwerp Industriële Archeologie, waar velen voor het eerst met deze wetenschap werden geconfronteerd.

Gaf deze tentoonstelling de Enschedeërs de nodige inspiratie voor het oprichten van het Textielmuseum? Dat doet er niet toe, maar het museum is er.

In een fabrieksgebouw, dat representatief is voor de vele reeds verdwenen fabrieken, staan binnen de vele soorten textielmachines opgesteld. Hier krijgt men een indruk van het werk, waarmee eens dui-

zenden mannen en vrouwen hun brood trachtten te verdienen. Dat de lonen laag, de werktijd lang en de armoede vaak groot waren, moet worden verteld.

De bij de fabriek behorende schoorsteen verkeert helaas in een slechte toestand. Het is te hopen, dat zij nog voor lange tijd behouden blijft. De schoorsteen stempelt het bijbehorende pand niet alleen tot een echte fabriek, maar is ook zelf een historisch monument van het industriële verleden.

De aard van de industrie in Hengelo verschilde nogal met die van elders in Twente. Weliswaar aanvankelijk ook textielindustrie, maar toch een beetje apart, alleen bontweverijen. Als in 1854 de Storken zich vestigen in Hengelo, onderscheidt het dorp zich in niets van de overige gemeenten in Twente, behalve door het grote aantal bontwevers. In 1750 had Wolter ten Cate een aantal wevers het bontweven, weven met vooraf gekleurd garen, geleerd.

Voor de huisvesting van arbeiders werden in de nabijheid van het bedrijf zeer eenvoudige woningen gebouwd, gelijk als elders.

In 1868 werd de Machinefabriek Gebrs. Stork & Co. in Hengelo gevestigd. Na een aantal jaren waren de grootste moeilijkheden overwonnen en breidde het bedrijf zich verder uit. In 1873 werd de 100e stoommachine afgeleverd.

In 1879 vond de oprichting van Appendagefabriek G. Dikkers & Co. plaats. Na de oprichting van de Twentse Electriciteit Centrale, de T.C.S., gevolgd door de vestigingen van de Heemaf en Hazemeijer, werd Hengelo de stad van Metaal en Electro.

In 1980 ontstond bij "Oald Hengel" de werkgroep "Industriële Archeologie". Het doel was aanvankelijk om zoveel mogelijk

gegevens te verzamelen over de industrie in Hengelo en daarbij de bedrijven te bezoeken om oude voorwerpen, zoals oude werktuigen, machines, en producten aan ons af te staan.

Het werd anders.

Door de fusies en opheffingen van bedrijven ontstond een wedloop van "redden wat nog te redden is". De leden van de werkgroep moesten dagelijks er op uit. Hier overleggen, daar transport regelen of machines demonteren. Op drie lokaties in Hengelo werd de "buit" ondergebracht. Hierdoor ontstond een onoverzichtelijke, chaotische situatie. Van "HOLEC" kreeg men de beschikking over het historische gebouw van de voormalige Twentsche Electriche Centrale, de T.C.S. In 1984 werd hier gevestigd het:

Hengelo's Educatief Industrie Museum. Het HEIM.

Honderden voorwerpen zijn verzameld en opgesteld. Stoommachines-, electro en dieselmotoren, pompen, maquettes, oude werktuigen en gereedschappen enz. Alles heeft betrekking op de industrie van Hengelo.

Het mooiste van dit object is zeker, dat alles gebeurt door vrijwilligers. Zonder hun steun en medewerking was de opbouw en inrichting van een dergelijk museum onmogelijk.

Zo blijft hopelijk in Enschede en Hengelo het beeld bewaard van het industriële verleden van ons gewest.

H.J. Eising

Boek en Blad

De Ruslandvaarders door J. Hosmar.

Wederom is er van de hand van J. Hosmar uit Vriezenveen een 'Rusluieboek' verschenen. Het is samengesteld uit artikelen, waarvan een aantal al eerder werd gepubliceerd in de serie 'Flitsen uit Vriezenveen's geschiedenis' in twee Twentse dagbladen. Voor de overige opstellen heeft de schrijver gebruik gemaakt van recentelijk verkregen historisch materiaal, afkomstig uit het Russische Staatsarchief. Daarnaast maakte hij gebruik van aantekeningen, reisverslagen en herinneringen van Nederlanders/Vriezenveners, die in de vorige eeuw in St. Petersburg een bestaan opbouwden. Verschillende malen laat hij deze mensen zelf aan het woord, waarbij vooral de aantekeningen van de koopman H. Dijkema, gemaakt tijdens een verblijf in Rusland in 1840, een fascinerend beeld geven van St. Petersburg en de vele facetten van het dagelijks leven in deze stad.

Doordat de 23 op zichzelf staande artikelen in een bepaalde volgorde zijn geplaatst, is een prettig leesbaar geheel ontstaan. De heer Hosmar beschrijft de trek van de Vriezenveners naar de in 1703 door tsaar Peter de Grote gestichte handelsstad aan de Nawa, het wel en wee van deze kooplui in linnen en ander textiel, zaden en tabakswaaren, van de Nederlandse kleermakers, timmerlui en zeelieden.

De geschiedenis van het kerkelijk leven, met als hoogtepunt de bouw van een eigen kerk in 1834 aan de belangrijkste straat in St. Petersburg, komt uitgebreid ter sprake.

De heer Hosmar eindigt zijn boek met enkele artikelen, gewijd aan de grote problemen die de Eerste Wereldoorlog, maar vooral de Revolutie in 1917 met zich meebracht, en aan de financiële gevolgen voor allen die in Rusland hun geld hadden belegd. Deze periode betekende het definitieve einde van de aanwezigheid van Nederlanders/Vriezenveners in het land, dat velen van hen als hun tweede vaderland beschouwden.

Het boek is royaal geïllustreerd met oude foto's en ansichtkaarten, waarvan de meeste afkomstig zijn uit de verzameling, die prinses Maria Christina de Bourbon enige tijd geleden aan de 'Vrienden-Vereeniging van de Rusluie' schonk.

De Ruslandvaarders door J. Hosmar verscheen bij de Europese Bibliotheek-Zaltbommel 1986. (NL ISBN 90 288-3439)

M.P.-v.S.

Gehoord en gelezen

Tijdschriften

Na telefonisch overleg te raadplegen in de bibliotheek van de Oudheidkamer Twente.

Aold-Hokseberge. Orgaan van de Historische Kringe Haaksbergen, 1987, no. 1.

- J.G.L. Overbeeke, *Jacht op een loteling*, p. 1245.
 F.G.M. Gebbink Broekhuis, *De taal van Haaksbergen (LXXI), Bernard te Lintelo (28) Niejaor*, p. 1246-1247.
 W.E. ten Asbroek e.a., *Woningen rond de Weeme (4)*, p. 1247-1251.
 W.E. ten Asbroek, J.G.L. Overbeeke, *De Molenveld-erven op de Hones, Ploddershuizen*, p. 1251-1258.
 W.E. ten Asbroek, J.G.L. Overbeeke, *De Eijsinks in Haaksbergen (3)*, p. 1258-1260.

Heemkunde, gem. Weerselo, 1987, no. 21.

- G. Nijkamp, *De wilg: enig gebruik ervan, vroeger en nu*, p. 8-12.
 T. Blenke, *Ploegen met stoom in Weerselo*, p. 13-18.
 A. van Vondelen Riekert, *Uit het Verluidensboek van Oldenzaal*, p. 20-22.
 H. Engelbertink, *De marke Rossum deel 19, 1671-1680*, p. 23-28.

Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Twente, 1987, no. 2.

- Anoniem, *Register van degenen die de burgerschap gewonnen hebben in de stad Almelo (vervolg)*, p. 31-33.
 H.W. Stip, *De familienaam Stip in Twentse kwartierstaten*, p. 36-37.
Kwartierstaten: Luesink, Wijtsma en Welberg, p. 36-39.
 Bijgevoegd is het "Register 1986" door R.J.C. van Waarde.

Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Twente, 1987, no. 3.

- A.F. de Jong, *Register van degenen die de burgerschap gewonnen hebben in de stad Almelo (vervolg)*, p. 49-51.
Kwartierstaten Voogsgeerd, Bloemendaal, Obbe Westra, Beverdam, Arends(huis), Ter Beek, Bepsele, Bouwhuis en Ter Braak, p. 56-64.

Nederlandse Genealogische Vereniging, afdeling Twente, 1987, no. 3a.

- A.F. de Jong, *Register van degenen die de burger-*

schap gewonnen hebben in de stad Almelo (slot), p. 71.

A.F. de Jong, "Copia uit de aantekeningen van de geboortens der zoons tans in leven welke zig bevinden in de Israelytische gemeente der stat Almelo", p. 71-73.

Kwartierstaten Brand of Riegers, A. Geerdink, Ter Horst/Te Veluwe, Ter Horst, Kusters, Kronen, Van der Laan, Moleman, Peters, Reimer/Scholte(n), Rotgerink en Wissink, p. 74-86.

Oald Hengel, 1987, no. 1.

- J. Schwertasek, *Een aanwinst voor de oudheidkamer (betreft een Twents staand horloge)*, p. 1-2.
 J.S., *Na 160 jaar terug in Hengelo*, p. 5.
 R. Scholten, *Signalement*, p. 7-11.
 H. Reynders, *Schoolmeesters van Hengelo*, p. 13.
 H. Reynders, *Onderwijs anno 1830-1840*, p. 13-14.
 G. Hammink, *De Brink, het oudste stukje Hengelo*, p. 14-15.

Oald Hengel, 1987, no. 2.

- R. Scholten, *Hulp in nood; Belgische vluchtelingen tijdens W.O. I*, p. 17-21.
 J.S., *Hengelose klokkenmakers*, p. 23.
 Anoniem, *Signalement*, p. 25-26.
 E.F. *De winkelsluiting vroeger*, p. 27.

't Onderschoer, Contactorgaan van de Stichting Heemkunde Denekamp, 1987, no. 1.

- J.A. den Ouden, *Restauratie Dinkelhuisje*, p. 21-22.
 H.J.B. Roessing Udink, *Reis naar Londen in 1851*, p. 23-26.
 H. Boink e.a., *Onze straatnamen*, p. 27-28.
 G. van Zadelhof, *De gezondheidszorg in Denekamp in de oorlogsjaren*, p. 29-30.
 G.J.F. Gortemaker, *Iets uit de genealogie van Gortemaker*, p. 31-34.
 H. Boink, *De oude joodse begraafplaats te Denekamp*, p. 41-44.
 H. Asma, *Uit Denekamps kerkgeschiedenis*, p. 45-50.
 H. Asma, *Bets Zengerink vertelt (II)*, p. 53-58.
 E. Bos-Hermelink, *Wijkverpleegster op het platteland*, p. 59 e.v.

Overijssels Contactbericht, 1987, no. 1.

- In gesprek met*, p. 2-7.
Afdelingsnieuws, p. 8-18.
Musea, p. 19-34.
Historie, p. 35-43.
Archeologie, p. 44-51.
Natuur en milieu, p. 52-55.
Monumenten, p. 56-61.
Boekennieuws, p. 62-66.

'n Sloopsteen, Stichting Historische**Sociëteit Enschede-Lonneker, 1987, no. 9.**

H.A. Olink, *Station Enschede Noord het behouden waard?*, p. 3-5.

Anoniem, *Drie veelbesproken tantes uit Enschedese fabrikantenfamilies*, p. 6-7.

H. Engbers, *Parochie Lonneker bestaat 150 jaar*, p. 8-15.

T. Wiegman, *Het tribunaal van Enschede*, p. 15.

Twickel Bulletin, Vereniging Vrienden van Twickel, 1987.

H. Hietbrink, *Twickel jeugdnostalgie*, p. 8-12.

C. Brunt, *Ervaringen met de wichelroede op Twickel*, p. 15-23.

Couranten

Twentsche Courant 1987

Huize Keizer: blote voeten op de vloer en puntzakken in de winkel (Denekamp); 6.3 Delden kasteel Twickel ouder dan verwacht; 7.3 Bouwhistorie in Twente flink aangescherpt door onderzoek jaarringen; 7.3 MBS zet paradepaardje op de rails; 7.3 Bentheimer zandsteen historisch bouw materiaal bij uitstek; 28.3 Ons slachthuis (Delden) 31.3 Sluishuisje fraaie regelaar van Dinkel- en kanaalwater; 3.4 Het is altijd goed toeven geweest op Eibergse grond (museum Eibergen); 4.4 Massa-ontslag Van Heek vandaag twintig jaar geleden; 4.4 Haaksbergen toont zijn historie bij viering 800-jarig bestaan; 8.4 Zwartkate gered van sloopkogel (Enschede); 10.4 Huis Singraven van stenen timmeringe tot fraaie havezathe; 13.4 Watertoren opgeblazen (Borne); 18.4 Oeroude paasgebruiken in Twentse dorpen; 17.4 Geschiedenis van Hengelo is eigenlijk niet zo heel interessant; 18.4 Kerkmuur als medicijn; 23.4 Overijssel eerste met inventarisatie jonge bouwkunst 1850-1940; 13.4 Bornse watertoren met 3.5 kilo dynamiet opgeblazen; 2.5 Carelshaven, een schippersherberg; 8.5 Beheerder Grolsch Museum kruipt zelf achter weefgetouw; 15.5 Havezathe Brecklenkamp huis met sfeer en karakter; 20.5 Schoenmaker Wim van Leeuwen (73) al zestig jaar bij z'n leest; 20.5 Twintig meter wandbeschildering als uniek document in Nederland (Almelo); 23.5 Haaksbergen 800 jaar door de tijd (1).

Tubantia/Dagblad van het Oosten 1987

6.3 Oudheidkamer 't Vjenne nu ook in Midden-school (Vriezenveen); 6.3 In Natura Docet is vlinderseizoen begonnen; 7.3 Museum laat deel van het verleden herleven (Almelo); 14.3 Jo Hulshof-Meinen over vader, de Achterhoekse schrijver G.J. Meinen; 17.3 Museum Heemkunde blij met financiële steun (Almelo); 20.3 Kasteelheren vragen of u wat vaker bij hen op bezoek komt; 21.3 Huishoudelijk gebruik van de cichoreibrander; 26.3 De "tea-parties" van Dennenoord; 28.3 Initiatief voor stichting voor behoud en kennis Twentse kerken; 4.4 Ook jongste monumenten verdienen nu bescherming; 4.4 Volksbibliotheek kwam er 125 jaar geleden dank zij grote stadsbrand (Enschede); 7.4 Monument op de Markt moet behouden blijven (pomp Delden); 14.4 Almelo heeft weer echte brouwerij; 18.4 De haast des konings laat diepe sporen na...; 18.4 Paasvuur herinnert aan de heidense vreugdevuren bij de komst van het voorjaar; 23.4 Heemkunde Denekamp telt 615 donateurs; 24.4 MBS test unieke stoomlok; 1.5 Greve wil theetuin bij Oostendorper molen heropenen, maar exploitant ontbreekt; 2.4 Zomp van Enter krijgt navolging in Borculo; 6.5 Mina van Runhart 60 jaar mutsenmaakster (Den Ham); 9.5 Overlevingskansen stukje Haaksbergerstraat klein (Enschede); 13.5 Een laatste rondgang door de spookcentrale (Hengelo); 13.5 Het bier stroomt weer in historisch etablissement (Glanerbrug); 20.5 Oudste boerderij van Westfalen staat op de grens bij Overdinkel; 22.5 In Overijssels museum komt Twente niet voor.

16.5 en 23.5 Zijn Haaksbergen, Eibergen en Neede echt 800 jaar oud? afl. 1 en 2.

Serie H. Engelbertink, "Volthe" afl. 27-37 7.3, 14.3, 21.3, 28.3, 4.4, 11.4, 18.4, 25.4, 9.5, 16.5, 23.5.

Serie Geologie van de streek 11.4 'n "Gids" voor de amateur-geoloog.

Serie Voorwerp van de maand uit Rijksmuseum 7.3 Cichorei kwam in de Franse tijd in gebruik als koffie-surrogaat; 4.4 Kop Medusa diende als fundament post deeldeuren.

A. Bonzet SPECIAAL BOEKBINDERIJ

DE OSSENBOER 44 - ENSCHEDE
tel. 053-314069

OOK UW BINDWERK IS BIJ ONS WELKOM

Wij zijn een niet te grote
binderij waar kwaliteit
en service nog
mogelijk is

*Gespecialiseerde handboekbinderij
voor particuliere- en rijksopdrachten.
Levering franco door geheel Nederland.
Kleine tot grote oplagen - speciale opdrachten.*

Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Kopij inzenden aan:

J.J.H. Meijer, Olde Meulenweg 2, 7554 RL Hengelo, tel. 074-912851

Redactie: J.J.H. Meijer, Hengelo, eindredacteur

A.J. Brunt, Delden

A. Buter, Borne

H.H. Hagens, Almelo

J. Overbeeke, Haaksbergen

M. Paskamp-van Santen, Mander

Th.L.M. van Stapele, Hengelo

Administratie:

't Inschrien, p/a Rijksmuseum Twente

Lasondersingel 129, 7514 BP Enschede

Postrekening nr. 832196 t.n.v. de penningmeester v.d. Oudheidkamer Twente

Bank: Algemene Bank Nederland N.V., Enschede rek. nr. 59.27.45.651

Abonnementsprijs f 15,- per jaar

Losse nummers f 5,- (exclusief portokosten).

Uitgave van de Vereniging Oudheidkamer 'Twente'

Overname van de inhoud, in welke vorm dan ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.